

Overzicht van de Macrolepidoptera in 1956 en voorafgaande jaren

door

T. H. VAN WISSELINGH

Zoals gewoonlijk wil ik U weer een overzicht geven van mijn bevindingen omtrent de vangst van Macrolepidoptera in het jaar 1956. De laatste paar jaar ben ik dit overzicht begonnen met de mededeling, dat het afgelopen jaar voor de vangst van lepidoptera ongunstig was geweest. Verleden jaar voegde ik hieraan toe, na een opsomming te hebben gegeven van de gevangen zeldzame soorten, dat het mogelijk was ook in een slecht jaar zeldzaamheden te vangen.

Wanneer ik nu dit keer zou beginnen te zeggen, dat 1956 met zijn late winter, koude voorjaar, natte en koude zomer en met alleen in september en oktober een serie mooie herfstdagen, voor de vangst van lepidoptera slecht is geweest, dan geloof ik dat iedereen het wel met mij eens zal zijn.

De vraag doet zich echter voor, wat onder een slecht jaar moet worden verstaan. Een entomoloog zal het een slecht jaar noemen, indien hij weinig soorten tegenkomt. Iemand, die in de stad woont en voor de vangst is aangewezen op het maken van excursies naar buiten, zal gauw geneigd zijn van een slecht jaar te spreken, indien het weer op zaterdagen en zondagen en in zijn vakantie ongunstig was, zodat hij weinig erop uit kon trekken en dus weinig soorten heeft gezien. De beoordeling van goed of slecht is dan zeer subjectief en hieruit kan geen conclusie worden getrokken, of in jaren met slechte klimatologische omstandigheden het aantal soorten geringer is dan in mooie jaren.

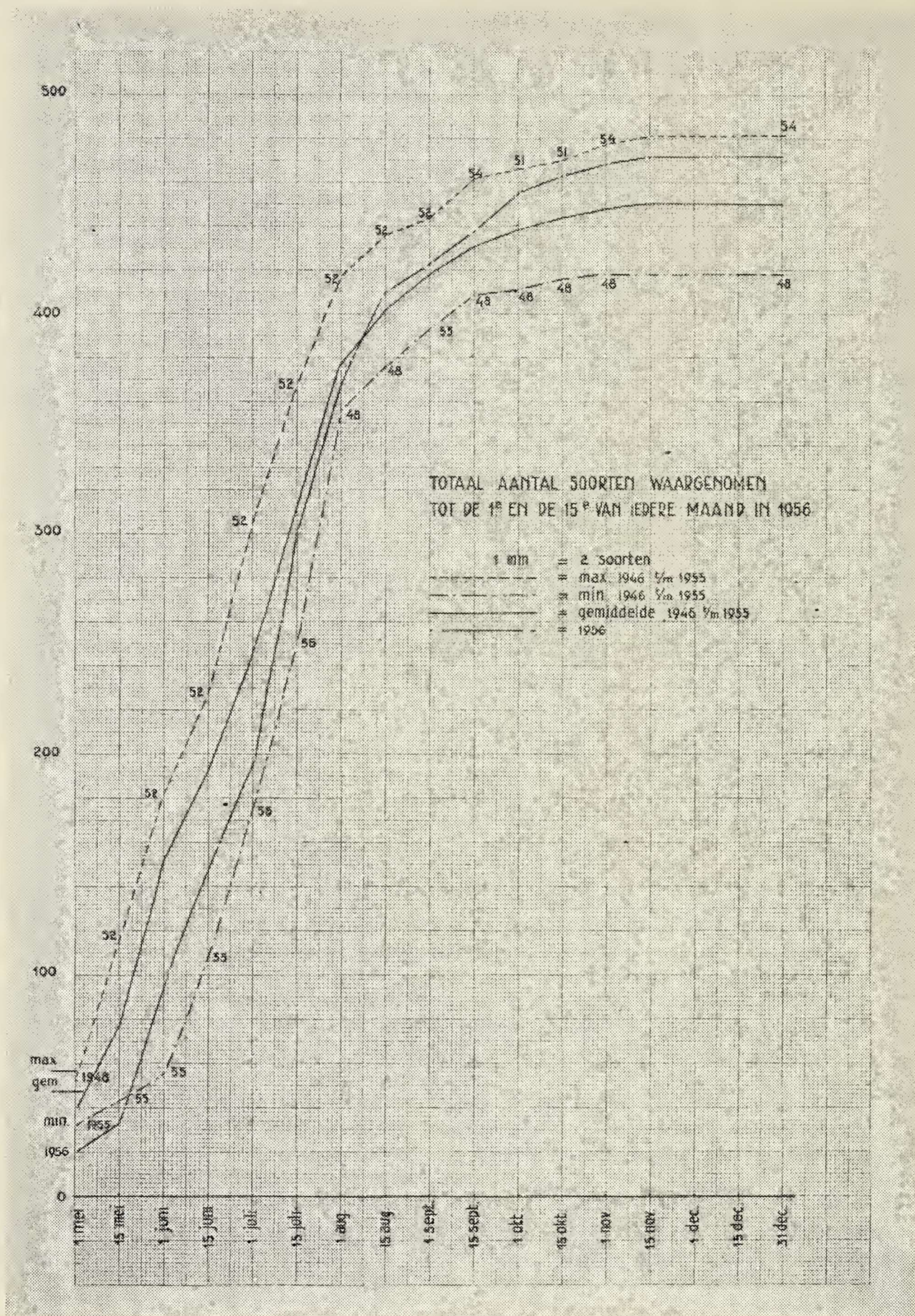
Ten einde hierin een inzicht te krijgen heb ik een vergelijking gemaakt over het aantal waargenomen soorten over bepaalde perioden van het jaar gedurende de jaren 1946 t/m 1955 en daarnaast 1956 afzonderlijk bezien.

Ik heb bovengenoemde periode gekozen, omdat ik sinds 1946 in Aerdenhout woon en daarna ieder jaar op dezelfde plaats en op ongeveer gelijke wijze heb kunnen vangen, zodat het bewerkte grondmateriaal vergelijkbaar is.

Het resultaat is samengevat in bijgaande grafiek. Hierin is met een getrokken lijn aangegeven het gemiddelde van het totale aantal soorten, dat ik ieder jaar tot aan het begin en het midden van iedere maand heb waargenomen. Het maximum aantal is aangegeven met een streeplijn, het minimum met een streep-stiplijn. Bij het max. en min.-lijn is aangegeven, in welk jaar het maximum resp. minimum werd bereikt.

Wanneer we de lijn van het gemiddelde bezien dan valt op, dat deze van 1 mei tot 1 augustus de rechte lijn sterk benadert, na 1 augustus neemt het aantal nieuw waargenomen soorten geleidelijk steeds meer af, zodat van 1 augustus tot het einde van het jaar ongeveer een parabool wordt gevormd.

De lijnen voor de maxima en minima vormen ongeveer eenzelfde beeld: ook deze vertonen een knik op 1 augustus, maar verlopen niet zo regelmatig. Zoals begrijpelijk zijn de afwijkingen van het gemiddelde in het voorjaar het grootst, hetgeen uiteraard verband houdt met een vroeg of laat voorjaar. Op 15 mei zijn de afwijkingen naar boven en naar beneden resp. 51,9 en 44,5 %. Na 15 mei worden de afwijkingen geleidelijk geringer, dalen tot 7,3 en 6,6% op 15 augustus en blijven daarna variëren tussen 5 en 7%. Aan het einde van het jaar bedroeg de grootste afwijking naar boven en naar beneden slechts rond 7%.

Total number of species observed till the 1st and the 15th of each month in 1956.

Vergelijken we nu de lijn van 1956 met de drie andere, dan valt op, dat op 1 mei deze lijn belangrijk beneden die van de minima in de voorgaande 10 jaar ligt, doch reeds in de tweede helft van mei deze passeert en daarna tot 1 augustus steeds meer de lijn van het gemiddelde over de voorgaande 10 jaar nadert, in de eerste helft van augustus deze snijdt en daarna tot 15 september ongeveer even-

wijdig aan de lijnen van het gemiddelde en de maxima blijft lopen, doch na 15 september de lijn van de maxima steeds meer gaat naderen. Het totaal aantal waargenomen soorten was in 1956 471, d.i. slechts ruim 2% lager dan het maximum van 481 in 1954. Het lage begin moet worden toegeschreven aan het zeer koude voorjaar, de sterkere stijging na 15 mei komt vooral, doordat toen vele soorten werden waargenomen, die in andere jaren reeds voor 15 mei vliegen, terwijl ook de sterkere stijging na 15 september een gevolg is van de omstandigheid dat in de periode na 15 september meerdere soorten werden gezien, die in andere jaren vòòr 15 september werden waargenomen.

Verder valt op, dat de drie lijnen voor maxima, minima en gemiddelden alle een duidelijke knik vertonen op 1 augustus. In de lijn voor 1956 is deze knik nauwelijks zichtbaar, maar hier ligt een duidelijke knik op 15 augustus. Ook dit wijst erop, dat gedurende de gehele zomer van 1956 vele soorten later verschenen dan normaal.

Zoals reeds vermeld, werden in het toch door iedereen als slecht gevoelde jaar 1956 slechts weinig minder soorten gezien dan in het jaar 1954, toen het maximum werd bereikt. Ook 1954 kan wat het weer betreft niet als een mooi jaar worden beschouwd. De laagste aantallen werden bereikt in de jaren 1948 (418) en 1953 (429). Het weer in deze jaren was voor zoveel ik uit mijn aantekeningen kon nagaan niet uitzonderlijk slecht, zeker niet slechter dan in 1956.

Uit het vorenstaande blijkt, dat indien men in staat is geregeld te vangen, geen aanwijsbare correlatie is te vinden tussen het per jaar gevangen aantal soorten en de weersomstandigheden. Wel heb ik duidelijk geconstateerd, dat voor vele soorten het aantal e x e m p l a r e n in 1956 belangrijk lager was dan in andere jaren.

Thans wil ik U een beknopt overzicht geven van de intressantste vangsten gedurende 1956.

1°. ZELDZAME SOORTEN GEVANGEN BUITEN HUN EIGENLIJKE BIOTOOP :

Diataraxia splendens Hb. Deze in het plassengebied bezuiden het Gooi thuis behorende soort kwam op 1 juli op de lamp te Aerdenhout.

Celaena haworthii Curtis, thuisbehorende bij heidevennen (de rups leeft op wollegras), verscheen op 26 juli op de lamp te Eperheide.

Graptolitha lamda F., waarvan de rups op gagel leeft, ving ik op 1 oktober op stroop te Aerdenhout.

2°. ZELDZAME SOORTEN :

Eriopus juvenina Cramer (*purpureofasciata* Pill). Het eerste Nederlandse exemplaar van deze soort ving ik in 1951 te Aerdenhout, het tweede exemplaar ving ik in 1954 te Epen (L.), daarna werd de soort gevangen bij Venlo en 30 juli 1956 kwam te Epen weer een exemplaar op de stroop.

Chloroclysta miata L., op 16, 17 en 18 september op licht te Epen. Deze soort werd tot voor kort als uiterst zeldzaam beschouwd. In 1953 ving ik eveneens een exemplaar van deze fraaie spanner; nadien werd de soort in Z.-Limburg nog enige malen waargenomen. Ik vermoed, dat zij hier minder zeldzaam is dan werd gedacht, maar door de late vliegtijd minder is opgemerkt.

Mythimna conigera Schiff. kwam op 16 juli en 22 juli op de lamp te Epen.

AFWIJKINGEN :

Orphistograptis luteolata L. Een exemplaar, waarvan de linker vleugels veel kleiner zijn dan de rechter, op 14 september 1956 te Epen.

Limenitis camilla L. met zeer smalle witte banden, f. *angustata* Staudinger, op 27 juli 1956 te Epen.

Gastropacha quercifolia L. met sterk verkleinde rechter voorvleugel op 22 juli 1956 te Epen.

Hydriomena furcata Thunberg. Van deze sterk variërende soort ving ik op 25 juli 1956 een nagenoeg geheel zwart ongetekend exemplaar bij Epen (L.), veel donkerder en minder getekend dan f. *obscura* Peyerimhoff. Ik noem deze vorm f. **nigra** nov. f.

Peribatodes secundaria Hb. Ruimte tussen wortelveld en schaduwlijn donker grijs, schaduwlijn sterk verbreed, wortelveld en vooral de voorvleugels buiten de schaduwlijn sterk verdonkerd, zodat de tweede dwarslijn nauwelijks opvalt; ook de achternvleugels verdonkerd. Epen (L.), 22 juli 1956.

Bombycia viminalis F. Van deze soort kwam op 12 augustus 1956 een exemplaar op de lamp met een smalle donkere band over het midden van de voorvleugels. De tekening doet sterk denken aan die van *Miana furuncula* Schiff., f. *vinctuncula* Hb. Ik noem daarom deze nieuwe vorm f. **vinctuncula**, nov. f.

Van *Harpyia furcula* Cl., f. *aureonigra* Kennard, welke ik in 1955 als nieuw voor Nederland vermeldde, ving ik in 1956 te Epen wederom 3 exemplaren.

AFWIJKENDE VLIEGTIJDEN.

Zoals hiervoor reeds vermeld en zoals ook was te verwachten, verschenen in 1956 vele soorten later dan normaal. In andere jaren met een koud voorjaar is gewoonlijk omstreeks juli de achterstand ingehaald en verschenen de daarna komende soorten op de normale tijd. In 1956 bleef het te laat verschijnen vermoedelijk tengevolge van de op een koud voorjaar volgende koude zomer tot laat in het jaar doorgaan. Ik wil enkele van de grootste afwijkingen vermelden.

Bombycia viminalis F. Vliegtijd volgens Cat. LEMPKE 6 tot 27 juli. In 1955 in Z.-Limburg 15 tot 26 juli en daarna een exemplaar op 23 augustus, in 1956 13 juli tot 18 augustus.

Lasiocampa trifolii Esp. Een nog vers exemplaar op 19 september op licht te Aerdenhout.

Hepialus humuli L. op 24 september op licht te Aerdenhout.

Thymelicus acteon von Rottemburg. Vliegtijd volgens Cat. LEMPKE 8 juli tot 17 augustus. In Zuid-Limburg in 1955 24 juli tot 12 september, in 1956: 6 augustus tot 18 september. Daar ik 19 september uit Zuid-Limburg vertrok en op 18 september nog meerdere werden waargenomen, heeft *acteon* vermoedelijk in 1956 nog later gevlogen.

Anaitis plagiata L. Volgens Cat. LEMPKE vliegt de tweede generatie tussen 2 augustus en 5 september. In Limburg in 1955 in augustus, in 1956 31 augustus tot 18 september.

Anaitis efformata Guenée. Tweede generatie volgens Cat. LEMPKE 17 juli — 5 september. In Limburg in 1955 29 juli — 20 augustus, in 1956 3 september — 18 september.

Mythimna pallens L. Een nog vers exemplaar op 9 oktober te Aerdenhout.

Apamea crenata Hufn. Volgens Cat. LEMPKE 1 generatie van 13 mei — 16 juli. In 1956 ving ik op 11 september een exemplaar op stroop te Epen (L.).

Euphyia luctuata Schiff. Van deze soort vermeldde ik het vorige jaar, dat ze in 1955 in grote hoeveelheden in Z.-Limburg voorkwam. In juni 1956 vloog de eerste generatie in Limburg nog zeer talrijk. Van de tweede generatie heb ik echter geen enkel exemplaar waargenomen.

Van *Ochropleura plecta* L. vermeldde ik in 1955 massavluchten in begin augustus, ook in 1956 kwamen op enige avonden massavluchten voor, nu echter later, op 9 en 22 augustus, en op 1 en 3 september. Het aantal exemplaren was echter belangrijk minder dan in 1955.

Voor *Amathes c-nigrum* vielen in 1955 en 1956 de massavluchten in dezelfde periode nl. 1e helft van september.

Tenslotte wil ik nog melding maken van enige massavluchten van de stippelmotten *Hyponomeuta malinellus* Z. en *cognatellus* Hb. te Epen. Op 20 juli kwamen van de eerste soort honderden exemplaren op de lamp, op 22 juli waren het er duizenden, de gehele gevel waarvoor de lamp hing, was dicht met de motjes bezet. Het was bijna windstil en een dichte stroom van vlindertjes trok gedurende enige uren van zuid naar noord. Het leek alsof het sneeuwde, de dieren die dichter dan ± 10 m van de lamp voorbij vlogen werden door de lamp aangetrokken, de rest trok voorbij. Hoeveel dit er geweest zijn, is moeilijk te schatten, maar alleen het aantal dat zich op muur, laken en grond zette, liep in de duizenden.

Op 6, 9 en 20 augustus en op 1 en 5 september deed zich hetzelfde verschijnsel voor, ditmaal van *cognatellus* Hb., alhoewel toen de aantallen minder groot waren.

Opmerkelijk was nog, dat in augustus de vluchten telkens aanvingen kort na donker, op 1 september eerst om 9 uur en op 5 september pas om half elf.

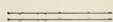
Summary

The author gives a comparison of his results in collecting Macrolepidoptera during the years 1946/1955, and 1956, illustrated by a graph. He is of opinion that there is no real correlation between the number of species observed, and the favourable or unfavourable climatological circumstances. In addition he gives some observations on rare and deviating species, describing the new formae:

Hydriomena furcata Thunberg, f. *nigra* nov. Nearly completely black without markings.

Bombycia viminalis F., f. *vinctuncula* nov. With a narrow dark band across the middle of the forewings, strongly reminding of *Miana furuncula* Schiff., f. *vinctuncula* Hb.

Aerdenhout, Vogelenzangseweg 22.

Talrijk optreden van *Procris statices* L. Nooit van mijn leven zag ik zoveel exemplaren van *statices* als in de zomer van 1956 in de Lindevallei bij Wolvega. Het waren er tien-duizenden, die op bloemen zaten, vooral op koekoeksbloemen (*Lychnis flos cuculi* L.). Soms een half dozijn of meer bij elkaar.

RINKE TOLMAN, Parklaan 41, Soest-Z.